

http://www.nbu.gov.ua/Portal//Chem_Biol/Nppdaa/econ/2012_2/073.pdf. – 20.04.2013. – Назва з екрану.

9. Чемчикаленко Р. А. Навчальний посібник з виконання фінансового аналізу суб'єктів господарювання в умовах трансформації фінансової звітності : методичні рекомендації / І. П. Косарева, Г. О. Сукрушева, Л. В. Височіна, П. М. Полупан ; за заг. Р. А. Чемчикаленко. – Харків : ХІФ УДУФМТ, 2015. – 172 с.

10. Звіт про науково-дослідну роботу Науково-дослідного економічного інституту Міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Розроблення методичних рекомендацій щодо здійснення рейтингової оцінки інвестиційної привабливості галузей національної економіки». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndei.me.gov.ua>

Стаття надійшла: 08.05.2017 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горювий Д.А.

Рецензент: д.е.н., проф. Прохорова В.В. (Українська інженерно-педагогічна академія, м. Харків)

УДК 65.012.8:334.024

JEL Classification: 010, 032, 038

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ

Величко В.А.

Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова

Анотація. Предметом представлено дослідження є сукупність теоретичних та практичних інструментів забезпечення розвитку підприємств паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) шляхом визначення "рейдерської привабливості" й прийняття управлінських рішень протидії рейдерським атакам.

Метою статті є визначення та аналіз основних напрямів і особливостей функціонування підприємств ПЕК у контексті розвитку рейдерських ситуацій.

У результаті дослідження застосовуються методи економічного й порівняльного аналізу, що дозволило визначити показники, які характеризують "рейдерську привабливість" підприємств паливно-енергетичного комплексу.

На досліджених підприємствах спостерігається зниження фінансового положення та погіршення господарського стану, накопичення негативних явищ, що сприяє зростанню ймовірності здійснення рейдерських дій

На основі проведеного дослідження охарактеризовано рівень якості корпоративного управління підприємств ПЕК, який характеризується низьким рівнем. Визначено, що рівень ефективності функціонування корпоративного секретаря і наявність корпоративного кодексу дорівнює одиниці, що свідчить або про їх відсутність на досліджених підприємствах, або про відсутність відповідної інформації про функціонування і застосування у системі корпоративних відносин. Встановлено високу "рейдерську привабливість" представлених суб'єктів господарювання.

У результаті дослідження запропоновані заходи щодо зростання ефективності функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу, враховуючи шляхи виникнення рейдерських атак: зміцнення виробничо-господарського потенціалу на основі зростання активів підприємств, застосування сучасних технологій та ін.; зростання ефективності використання інтелектуального капіталу; оптимізація структури джерел фінансування діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу; розробка механізмів протидії рейдерству на представлених підприємствах; удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству; зростання рівня якості корпоративного управління підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Ключові слова: підприємства паливно-енергетичного комплексу, аналіз діяльності підприємств ПЕК, якість корпоративного управління, "рейдерська привабливість".

MAIN TRENDS AND FEATURES FUNCTIONING OF ENTERPRISES FUEL AND ENERGY COMPLEX

Volodymyr Velichko

Oleksii Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

Summary. The subject of the present study is a set of theoretical and practical tools to ensure the development of the fuel and energy complex (FEC) by the definition of "raiding appeal" and counter management decisions raider attacks.

The purpose of gender analysis is to determine the main directions of the functioning and energy sector in the context of raiding situations.

The study used methods of economic and comparative analysis, allowing to identify indicators that characterize the "raider attractiveness" of the fuel and energy complex.

In the surveyed enterprises decrease the financial situation and the deterioration of economic conditions, the accumulation of negative phenomena that promotes the likelihood of realization raider actions

Based on the research described the level of corporate governance energy sector, which is characterized by a low level. It was determined that the level of efficiency of the corporate secretary and corporate presence equal to one code that indicates either their lack of surveyed enterprises, or lack of appropriate information on the operation and use of the system of corporate relations. The high "raider appeal" presented by business entities.

The study suggested measures to increase the efficiency of the fuel and energy complex, given the emergence of raiding ways: strengthening industrial and economic potential based on asset growth companies, the use of modern technology, etc. ; increase efficiency of intellectual capital; optimize the structure of financing sources of enterprises of fuel and energy complex; develop mechanisms to counter raiding represented companies; improving information and analytical support counter raiding; growth of corporate governance of the fuel and energy complex.

Keywords: *fuel and energy complex analysis of the energy sector, the quality of corporate governance "raider appeal".*

Постановка проблеми. В умовах трансформаційних процесів, які відбуваються в економіці України, функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу характеризується неоднозначними тенденціями. Зокрема, скорочується результативність діяльності, зростає їх збитковість, спостерігається відтік грошових коштів, знижується інвестиційна привабливість та ін. Така ситуація сприяє зростанню можливостей реалізації рейдерських захоплень, що значно гальмує як розвиток держави, у цілому, так і підприємств паливно-енергетичного комплексу, зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам рейдерства присвячені роботи науковців: К. Арутюнової [1], П. Астахової [2], З. Варналія, [3], Л. Гересименка [4], Б. Головкина [5], К. Мамонова [6], О. Мельниченко [7], В. Нестеренко [8], І. Отенка [9], А. Федорова [10] та ін.

Невирішені складові загальної проблеми. На сучасному етапі економічних перетворень залишаються невирішеними проблеми щодо визначення рівня "рейдерської привабливості" на підприємствах ПЕК для розробки відповідних управлінських рішень.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення та аналіз основних напрямів і особливостей функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу у контексті розвитку рейдерських ситуацій.

У рамках дослідження вирішуються наступні завдання:

- провести аналіз основних показників функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу;
- охарактеризувати якість корпоративного управління підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У дослідженні проведено аналіз основних показників діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу (ПАТ "Укрнафта", ПАТ "ДТЕК Дніпрообленерго", ПАТ "Укртатнафта") у контексті оцінки їх "рейдерської привабливості".

Слід зазначити, що протягом 2013 – 2015 рр. на досліджених підприємствах ПЕК спостерігається зростання активів:

- ПАТ "Укрнафта" – на 24,6%;
- ПАТ "ДТЕК Дніпрообленерго" – на 27,5%;
- ПАТ "Укртатнафта" – в 2,03 разів.

Така динаміка обумовлена збільшенням більшості структурних елементів активів: нематеріальних, основних засобів, оборотних активів.

У результаті дослідження встановлено, що на ПАТ "Укрнафта" спостерігалось зростання сум незавершених капітальних інвестицій на 19,3%, запасів на 18,3%, дебіторської заборгованості в 6,7 разів, іншої поточної дебіторської заборгованості майже у 2,2 разів та грошових коштів на 97,2%. Уповільнювали процес збільшення активів дослідженого підприємства скорочення сум:

- нематеріальних активів на 14,8%;
- основних засобів на 6,3%;

- дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом в 11 разів;
- дебіторської заборгованості за виданими авансами на 10,6%.

На ПАТ “ДТЕК Дніпрообленерго” зростання активів обумовлено збільшенням сум основних засобів на 1%, дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 42,3%, дебіторської заборгованості за виданими авансами в 8,2 разів та іншої поточної заборгованості в 372,2 разів. Поряд з цим суми нематеріальні активи, запаси та дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетами скоротились, що гальмувало зростання активів представленого підприємства.

На ПАТ “Укртатнафта” зростання активів обумовлено збільшенням сум:

- основних засобів на 1%;
- запасів в 2,7 разів;
- дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги в 1,5 разів;
- іншої поточної дебіторської заборгованості в 10,3 разів;
- грошових коштів в 7,6 разів.

Слід зазначити, що на досліджених підприємствах паливно-енергетичного комплексу спостерігається низький рівень оптимальності структури активів. Так, при незначному зростанні або скороченні основних засобів спостерігається збільшення дебіторської заборгованості, що негативно впливає на забезпечення розрахунків із різними групами зацікавлених осіб і може призвести до збільшення боргів підприємств за рахунок значного “заморожування” грошових коштів.

У результаті аналізу визначено, що на ПАТ “Укрнафта” та ПАТ “ДТЕК Дніпрообленерго” спостерігається зростання питомої ваги дебіторської заборгованості у загальній сумі активів за 2013 – 2015 рр. майже у 1,6 разів, відповідно. Слід зазначити, що на представлених підприємствах у 2015 р. частка дебіторської заборгованості займає 40,4 і 36,4%, відповідно.

На ПАТ “Укртатнафта” спостерігається скорочення питомої ваги дебіторської заборгованості в загальній сумі активів в 1,5 разів і складає у 2015 р. 28,8%.

Таким чином, на досліджених підприємствах паливно-енергетичного комплексу дебіторська заборгованість суттєво впливає на формування та рух активів, її зростання створює передумови для збільшення “рейдерської привабливості” представлених суб’єктів господарювання.

На функціонування досліджених підприємств паливно-енергетичного комплексу та рівень “рейдерської привабливості” суттєвий вплив здійснюють джерела фінансування. На основі аналізу динаміки основних структурних елементів джерел фінансування досліджених підприємств паливно-енергетичного комплексу визначено, що їх зростання на ПАТ “Укрнафта” обумовлено збільшенням сум забезпечень наступних виплат і платежів та поточних зобов’язань у 1,4 та 2,7 разів, відповідно. Поряд з цим, на цей процес негативно впливало скорочення сум власного капіталу і довгострокових зобов’язань.

На ПАТ “ДТЕК Дніпрообленерго” зростання джерел фінансування пов’язано із збільшенням сум власного капіталу і поточних зобов’язань на 26,1 і 21%, відповідно.

Слід зазначити, що протягом дослідженого періоду на більшості підприємств (ПАТ “Укрнафта”, ПАТ “Укртатнафта”) паливно-енергетичного комплексу спостерігається зниження сум власного капіталу поряд з зростанням поточних зобов’язань, які займають у загальній сумі джерел фінансування значну питому вагу (див. Додаток Л), що свідчить про наявність диспропорцій. Це негативно впливає на функціонування досліджених підприємств і створює можливості для зростання “рейдерської привабливості”. Зокрема, на ПАТ “Укртатнафта” питома вага поточних зобов’язань у загальній сумі джерел фінансування варіюється від 95,6% у 2013 р. до 96,4% у 2015 р.

Особливе значення для оцінки стану досліджених підприємств має визначення співвідношення дебіторської й кредиторської заборгованостей.

У результаті аналізу визначено, що на всіх підприємствах паливно-енергетичного комплексу кредиторська заборгованість перевищує дебіторську, що свідчить про збільшення боргових зобов’язань, які створюють передумови для зростання “рейдерської привабливості”.

Результатом діяльності підприємств ПЕК є отриманий прибуток або збиток, динаміка формування яких представлено у Додатку Л. На досліджених підприємствах паливно-енергетичного комплексу спостерігається зростання збитковості: на ПАТ “Укрнафта” – в 28,6 разів, ПАТ “ДТЕК Дніпрообленерго” – в 6,3 разів, ПАТ “Укртатнафта” – в

1,6 разів. Причому чистий прибуток у 2013 – 2014 рр. змінився на збиток у 2015 р. Це свідчить про зниження результативності діяльності підприємств ПЕК та зростання можливостей щодо виникнення рейдерських захоплень.

У контексті визначення “рейдерської привабливості” підприємств паливно-енергетичного комплексу запропоновані показники, що характеризують їх фінансово-економічний та господарський стан.

У результаті аналізу визначено, що на ПАТ “Укрнафта” спостерігається зниження фінансового стану за 2013 – 2015 рр. Зокрема, спостерігається скорочення коефіцієнту рентабельності функціонування та зростання збитковості, скорочується загальна ліквідність, фінансова незалежність, оборотність дебіторської заборгованості і грошових коштів. Поряд з цим, до позитивних тенденцій слід віднести зростання ефективності використання основних засобів, інших необоротних активів, матеріальних запасів, про що свідчить динаміка коефіцієнта оборотності. За досліджений період спостерігається і збільшення продуктивності праці при скороченні коефіцієнту руху робочої сили.

На ПАТ “ДТЕК Дніпрообленерго” за 2013 – 2015 рр. зростає збитковість та скорочується фінансова незалежність, рівень використання інших необоротних активів, дебіторської заборгованості, що негативно впливає на фінансовий стан дослідженого підприємства. Поряд з цим, динаміку зростання демонстрували наступні показники:

- коефіцієнт загальної ліквідності – в 1,5 разів;
- фондівіддача основних засобів – майже в 1,4 разів;
- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів – в 1,6 разів;
- коефіцієнт оборотності грошових коштів – майже в 2,6 разів;
- продуктивність праці – в 1,6 разів.

На ПАТ “Укртатнафта” більшість показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, демонстрували негативні тенденції. Зокрема, знижуються:

- коефіцієнт рентабельності функціонування;
- коефіцієнт загальної ліквідності;
- коефіцієнт фінансової незалежності;
- коефіцієнт оборотності інших необоротних активів;
- коефіцієнт оборотності матеріальних запасів;
- коефіцієнт оборотності грошових коштів.

Слід зазначити, що уповільнювали негативні тенденції зростання: фондівіддачі основних засобів, коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості, продуктивності праці та зниження коефіцієнту руху робочої сили.

Отже, на досліджених підприємствах паливно-енергетичного комплексу спостерігається зниження фінансового положення та погіршення господарського стану, накопичення негативних явищ, що сприяє зростанню ймовірності здійснення рейдерських дій.

Для визначення “рейдерської привабливості” особливого значення мають показники, що характеризують якість корпоративного управління:

- рівень ефективності корпоративних відносин;
- якість взаємодії між корпоративними органами управління;
- рівень компетенції органів корпоративного управління;
- рівень дотримання прав акціонерів;
- рівень ефективності функціонування Загальних зборів акціонерів;
- рівень ефективності функціонування Правління;
- рівень ефективності функціонування Наглядової ради;
- рівень ефективності функціонування корпоративного секретаря;
- наявність корпоративного кодексу;
- рівень відповідності функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу нормативно-правовому забезпеченню.

Визначення показників здійснюється на основі моніторингової анкети.

Слід зазначити, що значення показників якості корпоративного управління підприємств ПЕК визначаються у відповідності до зростання або зниження “рейдерської привабливості”. Зокрема, якщо значення показника дорівнює одиниці, то це свідчить про відсутність або низький рівень корпоративного управління. Навпаки, значення показника якості корпоративного управління дорівнює нулю, то це свідчить про високий рівень. Посередні значення показників та їх характеристики відповідають значенню 0,5.

Моніторингова анкета результатів розрахунку показників якості корпоративного управління на підприємствах паливно-енергетичного комплексу представлено в табл. 1.

Таблиця 1 - Моніторингова анкета результатів розрахунку показників якості корпоративного управління на підприємствах паливно-енергетичного комплексу

Назва показника	Підприємства паливно-енергетичного комплексу		
	ПАТ "Укрнафта"	ПАТ "ДТЕК Дніпрообленерго"	ПАТ "Укртатнафта"
рівень ефективності корпоративних відносин	0,5	0,5	0,5
якість взаємодії між корпоративними органами управління	0,5	0,5	0,5
рівень компетенції органів корпоративного управління	0,5	0,5	0,5
рівень дотримання прав акціонерів	0,5	0,5	0,5
рівень ефективності функціонування Загальних зборів акціонерів	0,5	0,5	0,5
рівень ефективності функціонування Правління	0,5	0,5	0,5
рівень ефективності функціонування Наглядової ради	0,5	0,5	0,5
рівень ефективності функціонування корпоративного секретаря	1	1	1
рівень відповідності функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу нормативно-правовому забезпеченню	0,5	0,5	0,5
наявність корпоративного кодексу	1	1	1

У результаті дослідження визначено, що на всіх представлених підприємствах паливно-енергетичного комплексу спостерігається низький рівень якості корпоративного управління, де більшість показників характеризуються посередніми значеннями, а рівень ефективності функціонування корпоративного секретаря і наявність корпоративного кодексу дорівнює одиниці. Це свідчить або про їх відсутність на досліджених підприємствах ПЕК, або про відсутність відповідної інформації про функціонування і застосування у системі корпоративних відносин.

Висновок або наукова новизна дослідження. Отже, на основі аналізу показників фінансово-економічного та господарського стану і якості корпоративного управління підприємств паливно-енергетичного комплексу можна стверджувати про гальмування їх розвитку, зростання впливу кризових явищ, що сприяє збільшенню рівня "рейдерської привабливості". У таких умовах важливого значення має виявлення факторів, що впливають на "рейдерську привабливість" підприємств ПЕК, здійснення її оцінки та розробка й реалізація управлінських заходів щодо протидії рейдерству на основі відповідного інформаційно-аналітичного забезпечення.

У контексті перспектив подальших розвиток, запропоновані заходи щодо зростання ефективності функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу:

1. Зміцнення виробничо-господарського потенціалу на основі зростання активів підприємств, застосування сучасних технологій та ін.
2. Зростання ефективності використання інтелектуального капіталу.

3. Оптимізація структури джерел фінансування діяльності підприємств паливно-енергетичного комплексу.
4. Розробка механізмів протидії рейдерству на представлених підприємствах.
5. Удосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення протидії рейдерству.
6. Зростання рівня якості корпоративного управління підприємств паливно-енергетичного комплексу.

Перелік посилань

1. Арутюнова К. Г. Способы защиты от недружественных поглощений в США [Текст] / Арутюнова К. Г. // Право и политика. 2007. - № 9. - С. 25 – 36.
2. Астахов П. А. Противодействие рейдерским захватам [Текст] / П. А. Астахов. – М.: Эксмо, 2007. – 240 с.
3. Варналій З. С. Удосконалення державного регулювання у сфері протидії рейдерству / З.Б. Живко, З.С. Варналій. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi->
4. Герасименко Л. В. Рейдерство як загроза економічній безпеці суб'єктів господарювання [Текст] / Герасименко Л. В. // Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування. Збірник тез підсумкової науково-теоретичної конференції наукового товариства курсантів. Ч. 2. – 194 с. - С. 18 – 20.
5. Злочинність у паливно-енергетичній сфері України: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія [Текст] / Б. М. Головкін, Г. Ю. Дарнопих, І. О. Христич та ін. ; за заг. ред. Б. М. Головкіна. – Х. : Право, 2013. – 248 с.
6. Мамонов К. А. Визначення рейдерства: теоретичні підходи [Текст] / Мамонов К.А. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. Вип. 6 Частина 2. - 2016 р. - С. 79 – 82.
7. Мельниченко О. А. Основи протидії рейдерству: державно-управлінський аспект [Текст] / Мельниченко О.А. // Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. 2010. – Т. XI. – № 170. – С. 212 – 224.
8. Нестеренко В. Ю. Управління ризиком рейдерського захоплення на прикладі автотранспортних підприємств: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (автомобільний транспорт і дорожнє будівництво)» / В. Ю. Нестеренко. – К., 2010. – 19 с.
9. Отенко І. П. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник / І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012 – 262 с.
10. Федоров А. Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые меры противодействия) - [Электронный ресурс] / А.Ю. Федоров. – Режим доступа: www.zahvat.ru/media/bookshelf-file/original/34484.pdf.

Стаття надійшла: 01.05.2017 р.

Рецензент: д.е.н., доц. Горювий Д.А.

Рецензент: д.е.н., проф. Мамонов К.А. (Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова)

УДК 519.6

JEL Classification: M 12

ОЦЕНКА И ВЫБОР ЧЛЕНОВ КОМАНДЫ ПРОЕКТА

Скачков А.Н., к.т.н.

Скачкова И.А., к.т.н., доцент

Национальный аэрокосмический университет им. Н. Е. Жуковского

«Харьковский авиационный институт»

Аннотация. Формирование команды проекта является достаточно значимой функцией управления персоналом проекта, поскольку как бы хорошо ни была спроектирована структура команды проекта, в отсутствие подходящих людей она не способна обеспечить эффективную деятельность по реализации намеченных целей проекта.